Vita Caecilii Cypriani (Latin)

Pontius the Deacon (d. after AD 258)

SermonIndex.net / Church Fathers

Vita Caecilii Cypriani

Vita Caecilii Cvpriani — (Pontio diacono uulgo adscripta)
Cyprianus religiosus antistes ac testis Dei gloriosus, etsi multa conscripsit, per quae memoria digni nominis superuiuat, etsi eloquentiae eius ac Dei gratiae larga fecunditas ita se copia et ubertate sermonis extendit, ut usque in finem mundi fortasse non taceat: tamen quia operibus eius ac meritis etiam haec praerogatiua debetur, placuit summatim pauca conscribere, non quo aliquem uel gentilium lateat tanti uiri uita, sed ut ad posteros quoque nostros incomparabile et grande documentum in immortalem memoriam porrigatur et ut ad exemplum sui litteris dirigantur. certe durum erat, ut cum maiores nostri plebeiis et catecumenis martyrium consecutis tantam honoris pro martyrii ipsius ueneratione tribuerint, ut de passionibus eorum multa aut ut prope dixerim paene cuncta conscripserint, utique ut ad nostram quoque notitiam qui nondum nati fuimus peruenirent, Cypriani tanti sacerdotis et tanti martyris passio praeteriretur, qui et sine martyrio habuit quae doceret, et quae dum uixit gesserit non paterent: quae quidem tanta atque tam magna et mira sunt, ut magnitudinis contemplatione deterrear. et imparem me esse confiteor ad proferendum digne pro meritorum honore sermonem, nec posse sic prosequi facta tam grandia, ut quanta sunt tanta uideantur: nisi quod numerositas gloriosa sibimet ipsa sufficiens alieno praeconio non eget. accedit ad cumulum, quod et uos de eo multum aut si fieri potest totum desideratis audire, concupiscentes ardore flagranti uel facta eius [cognoscere], etsi interim uiua uerba tacuerunt. in qua parte si dixero nos opibus facundiae defici, minus dico. facundia enim ipsa deficitur digna facultate, quae desiderium nostrum pleno spiritu satiet. ita utrimque grauiter urgemur: ille nos uirtutibus suis onerat, uos nos auribus fatigatis.

Unde igitur incipiam? unde exordium bonorum eius adgrediar, nisi a principio fidei et natiuitate caelesti? siquidem hominis Dei facta non debent aliunde numerari, nisi ex quo Deo natus est. fuerint licet studia et bonae artes deuotum pectus imbuerint, tamen illa praetereo: nondum enim ad utilitatem nisi saeculi pertinebant. postquam et sacras litteras didicit et mundi nube discussa in lucem sapientiae spiritalis emersit, si quibus eius interfui, si qua de antiquioribus comperi, dicam, hanc tamen petens ueniam, ut quicquid minus dixero (minus enim dicam necesse est) ignorantiae meae potius quam illius gloriae derogetur. inter fidei suae prima rudimenta nihil aliud credidit Deo dignum, quam si continentiam tueretur. tunc enim posse idoneum fieri et pectus et sensum ad plenam ueri capacitatem, si concupiscentiam carnis robusto atque integro sanctimoniae tenore calcaret.

quis umquam tanti miraculi meminit? nondum secunda natiuitas nouum hominem splendore toto diuinae lucis oculauerat, et iam ueteres ac pristinas tenebras sola lucis paratura uincebat. deinde quod maius est, cum de lectione diuina quaedam iam non pro condicione nouitatis sed pro fidei festinatione didicisset, statim rapuit quod inuenit promerendo Domino profuturum. distractis rebus suis ad indigentium multorum pacem sustinendam tota prope pretia dispensans duo bona simul iunxit, ut et ambitionem saeculi sperneret qua perniciosius nihil est et misericordiam quam Deus etiam sacrificiis suis praetulit, quam nec ille, qui legis omnia mandata seruasse se dixerat fecit, impleret, et praepropera uelocitate pietatis paene ante coepit perfectus esse quam disceret. quis oro de ueteribus hoc fecit? quis de antiquissimis in fide senibus, quorum mentes et aures per plurimos annos diuina uerba pulsauerant, tale aliquid impendit, quale adhuc rudis fidei et cui nondum forsitan crederetur supergressus uetustatis aetatem gloriosis et admirandis operibus perpetrauit P nemo metit statim ut seuit, nemo uindemiam de nouellis scrobibus expressit, nemo adhuc cummaxime plantatis arbusculis matura poma quaesiuit. in illo omnia incredibiliter cucurrerunt. praeuenit, si potest dici, res enim fidem non capit, praeuenit, inquam, tritura sementem, uindemia palmitem, poma radicem.

Aiunt apostolorum litterae, debere neophytos praeteriri, ne stupore gentilitatis nondum fundatis sensibus adhaerente aliquid, in Deum nouitas inerudita peccaret. ille fuit primus et puto solus exemplo, plus fide posse quam tempore promoueri. sed etsi in apostolorum actibus eunuchus ille describitur, quia toto corde crediderat, a Philippo statim tinctus: non est similis comparatio. ille enim et Iudaeus erat et de templo Domini ueniens prophetam legebat Isaiam, et sperabat in Christo, etsi nondum eum uenisse crediderat: hic de imperitis gentibus ueniens tam matura fide coepit, quanta pauci fortasse perfecerint. mora denique circa gratiam Dei nulla, nulla dilatio. parum dixi: presbyterium uel sacerdotium statim accepit. quia enim non omnes honoris gradus crederet tali mente credenti? multa sunt quae adhuc plebeius, multa quae iam presbyter fecerit, multa quae ad ueterum exempla iustorum imitatione consimili prosecutus promerendo Deo totius religionis obsequia praestiterit. nam et sermo illi de hoc fuerat usitatus, ut si quem praedicatum Dei laudatione legisset, suaderet inquiri propter quae facta placuisset. si Iob aliquo testimonio gloriosus dictus est uerus Dei cultor et cui in terris nemo compararetur, faciendum docebat ille quidquid Iob ante fecisset, ut dum et nos paria facimus, simile in nos Dei testimonium prouocemus. ‘contemptis ille dispendiis rei familiaris in tantum exercitata uirtute profecit, ut nec pietatis temporaria damna sentiret. non illum penuria, non dolor fregit, non uxoris suadela deflexit, non proprii corporis dira poena concussit. permansit in suis sedibus fixa uirtus et altis radicibus fundata deuotio nullo diaboli temptantis impetu cessit, quominus Dominum suum fide grata etiam inter aduersa benediceret. domus eius patuit cuicumque uenienti: nulla uidua reuocata sinu uacuo, nullus indigens lumine non illo comite directus est, nullus debilis gressu non illo baiulo uectus est, nullus nudus auxilio de potentioris manu non illo tutore protectus est. haec debent facere, dicebat, qui Deo placere desiderant.’ et sic [per] bonorum omnium documenta decurrens, dum meliores semper imitatur, etiam ipse se fecit imitandum.

Erat sane illi etiam de nobis contubernium uiri iusti et laudabilis memoriae Caeciliani et aetate tunc et honore presbyteri, qui eum ad agnitionem uerae diuinitatis a saeculari errore correxerat. hunc toto honore atque omni obseruantia diligebat, obsequenti ueneratione suspiciens, non iam ut amicum animae coaequalem, sed tamquam nouae uitae parentem. denique ille demulsus obsequiis in tantum dilectionis immensae meritis prouocatus est, ut de saeculo excedens accersitione iam proxima commendaret illi coniugem ac liberos suos et quem fecerat de sectae communicatione participem postmodum faceret pietatis heredem.

Longum est ire per singula: enumerare cuncta eius onerosum est. ad probationem bonorum operum solum hoc arbitror satis esse, quod iudicio Dei et plebis fauore ad officium sacerdotii et episcopatus gradum adhuc neophytus et ut putabatur nouellus electus est. quamuis in primis fidei suae adhuc diebus et rudi uitae spiritalis aetate sic generosa indoles reluceret, ut etsi nondum officii spei tamen fulgore resplendens imminentis sacerdotii totam fiduciam polliceretur. non praeteribo etiam illud eximium, quemadmodum cum in dilectionem eius et honorem totus populus inspirante Domino prosiliret, humiliter ille secessit, antiquioribus cedens et indignum se titulo tanti honoris existimans, ut dignus magis fieret. magis enim dignus efficitur, qui quod meretur excusat. quo tunc ardore plebs aestuans fluctuabat, spiritali desiderio concupiscens, ut exitus docuit, non episcopum tantum: in eo enim quem tunc latenti diuinitatis praesagio taliter flagitabat, non solummodo sacerdotem sed et futurum martyrem requirebat. obsederat fores domus copiosa fraternitas et per omnes aditus sollicita caritas circuibat. potuisset fortasse tunc illi apostolicum illud euenire, quod uoluit, ut per fenestram deponeretur, si iam tum apostolo etiam ordinationis honore similaretur. erat uidere ceteros omnes suspenso et anxio spiritu expectare uenturum, cum gaudio nimio excipere uenientem. inuitus dico, sed dicam necesse est. quidam illi restiterunt et ut uinceret: quibus tamen quanta lenitate patientiae, quam beniuolenter indulsit, quam clementer. ignouit, amicissimos eos postmodum et inter necessarios computans mirantibus multis. cui enim posset non esse miraculo tam memoriosae mentis obliuio?

Exinde quemadmodum se gesserit, quis referre sufficiat? quae illi pietas, qui uigor, misericordia quanta, quanta censura. tantum sanctitatis et gratiae ex ore lucebat, ut confunderet intuentium mentes. grauis uultus et laetus nec seueritas tristis nec comitas nimia, sed admixta utrimque temperies, ut esset ambigere uereri an diligi mereretur, nisi quod et uereri et diligi merebatur. sed nec cultus fuit dispar a uultu, temperatus et ipse de medio. non illum superbia saecularis inflauerat, nec tamen prorsus adfectata penuria sordidarat: quia et hoc uestitus genus a iactantia minus non est, quod ostendit taliter ambitiosa frugalitas. quid autem circa pauperes episcopus faceret, quos catecumenus diligebat? uiderint pietatis antistites seu quos ad officium boni operis instruxit ipsius ordinis disciplina seu quos sacramenti religio communis ad obsequium exhibendae dilectionis artauit: Cyprianum de suo talem accepit cathedra, non fecit.

Statim denique pro talibus meritis etiam proscriptionis gloriam consecutus est. nec enim aliud oportebat, quam ut eum qui intra secretam conscientiae latebram religionis et fidei toto

honore florebat etiam publice celebrata gentilium fama titularet. posset quidem tum pro uelocitate qua semper omnia consecutus est etiam martyrii circa eum debita corona properare, maxime cum et suffragiis saepe repetitis ad leonem postularetur: nisi per omnes ordines gloriarum transeundum illi esset et sic ad summa ueniendum, et nisi imminentes ruinae ope tam fecundi pectoris indigerent. finge enim tunc illum martyrii dignatione translatum. quis emolumentum gratiae per fidem proficientis ostenderet? quis uirgines ad congruentem pudicitiae disciplinam et habitum sanctimonia dignum uelut frenis quibusdam lectionis dominicae coerceret? quis doceret paenitentiam lapsos, ueritatem haereticos, schismaticos unitatem, filios Dei pacem et euangelicae precis legem? per quem gentiles blasphemi repercussis in se quae nobis, ingerunt uincerentur? a quo Christiani mollioris affectus circa amissionem suorum aut, quod magis est, fidei paruioris consolarentur spe futurorum? unde sic misericordiam, unde patientiam disceremus? quis liuorem de uenenata inuidiae malignitate uenientem dulcedine remedii salutaris inhiberet? quis martyres tantos exhortatione diuini sermonis erigeret? quis denique tot confessores frontium notatarum secunda inscriptione signatos et ad exemplum martyrii superstites reseruatos incentiuo tubae caelestis animaret? bene bene tunc et uere spiritaliter contigit, quod uir necessarius tam multis et tam bonis rebus a martyrii consummatione dilatus est. uultis scire secessum illum non fuisse formidinem? ut nihil aliud excusem, ipse postmodum passus est, quam passionem utique ex more uitaret, si et ante uitasset. fuit uere formido illa sed iusta, formido quae Dominum timeret offendere, formido quae praeceptis Dei mallet obsequi, quam sic coronari. dicata enim in omnibus Deo mens et sic de diuinis admonitionibus mancipata credidit se, nisi Domino latebram tunc iubenti paruisset, etiam ipsa passione peccare.

Puto denique etiamnunc aliqua de dilationis utilitate dicenda, tametsi iam dudum pauca perstrinximus. dum enim quae uidentur postmodum subsecuta satiamus, sequitur ut probemus, secessum illum non hominis pusillitate conceptum, sed sicuti est uere fuisse diuinum. uastauerat populum persecutionis infestae insolens atque acerba grassatio, et qui omnes decipere una fraude non poterat artifex hostis, quacumque miles incautus prodiderat latus nudum, dispari genere saeuiendi singulos diuersa strage deiecerat. debebat esse qui posset saucios homines et uaria expugnantis inimici arte iaculatos adhibita medicinae caelestis medella pro qualitate uulneris uel secare interim uel fouere. seruatus est uir ingenii praeter cetera etiam spiritaliter temperati, qui inter resultantes conlidentium schismatum fluctus ecclesiae iter medium librato limite gubernaret. non haec, oro, consilia diuina sunt? hoc fieri sine Deo potuit? uiderint qui putant posse fortuitu ista contingere. ecclesia illis clara uoce respondet dicens: ego sine Dei nutu necessarios reseruari non admitto, non credo.

Percurramus tamen cetera, si uidetur. erupit postmodum lues dira et detestabilis morbi uastitas nimia, innumeros per diem populos ad suam quemque sedem abrupto impetu rapiens continuatas per ordinem domos uulgi trementis inuasit. horrere omnes fugere uitare contagium, exponere suos impie, quasi cum illo peste morituro etiam mortem ipsam posset aliquis excludere. iacebant interim tota ciuitate uicatim non iam corpora, sed cadauera plurimorum et misericordiam in se euntium contemplatione sortis mutuae flagitabant. nemo

respexit aliud praeterquam lucra crudelia. nemo similis euentus recordatione trepidauit, nemo fecit alteri quod pati uoluit. quid inter haec egerit Christi et Dei pontifex, qui pontifices mundi huius tanto plus pietate, quanto religionis ueritate praecesserat, scelus est praeterire. adgregatam primo in loco plebem de misericordiae bonis instruit. docet diuinae lectionis exemplis, quantum ad promerendum Deum prosint officia pietatis. tunc deinde subiungit non esse mirabile, si nostros tantum debito caritatis obsequio foueremus: eum enim perfectum posse fieri, qui plus aliquid publicano uel ethnico fecerit, qui malum bono uincens et diuinae clementiae instar exercens inimicos quoque dilexerit, qui pro insequentium se salute sicuti Dominus monet et hortatur orauerit. 'oriri facit iugiter suum solem et pluuias subinde nutriendis seminibus impertit, exhibens cuncta ista non suis tantum: et qui se Dei etiam filium esse profitetur, non exemplum patris imitetur? respondere nos decet natalibus nostris, et quos renatos per Deum constat, degeneres esse non congruit, sed probare potius in sobole traducem boni patris aemulationem bonitatis'.

Multa alia et quidem magna, quae temperandi uoluminis ratio non patitur prolixo opere sermonis iterari: de quibus hoc tantum dixisse satis est. quod si illa gentiles pro rostris audire potuissent, forsitan statim crederent. quid Christiana plebs faceret, cui de fide nomen est? distributa sunt ergo continuo pro qualitate hominum atque ordinum ministeria. multi qui paupertatis beneficio sumptus exhibere non poterant, plus sumptibus exhibebant, compensantes proprio labore mercedem diuitiis omnibus cariorem. et quis non sub tanto doctore properaret inuenire partem aliquam talis militiae, per quam placeret et Deo patri et iudici Christo et interim sacerdoti? fiebat itaque exuberantium operum largitate, quod bonum est ad omnes, non ad solos domesticos fidei. fiebat plus aliquid quam de Tobiae incomparabili pietate signatum est. ignoscat ille et ignoscat iterum et frequenter ignoscat aut ut uerius dixerim merito concedat, tametsi ante Christum plurimum licuit, plus aliquid licuisse post Christum, cuius temporibus plenitudo debetur. necatos ille a rege et proiectos sui tantum generis colligebat.

His tam bonis et tam piis actibus superuenit exilium. hanc enim uicem semper repraesentat impietas, ut melioribus peiora restituat. et quid sacerdos Dei proconsule interrogante responderit, sunt acta quae referant. excluditur interim ciuitate, ille qui fecerat boni aliquid pro ciuitatis salute, ille qui laborauerat ne uiuentium oculi paterentur infernae sedis horrorem, ille inquam qui excubiis pietatis inuigilans pro nefas ingrata bonitate prouiderat, ne omnibus tetram ciuitatis faciem relinquentibus multos exsules deserta respublica ac destituta patria sentiret. sed uiderit saeculum, cui inter poenas exilium computatur. illis patria nimis cara et commune nomen est [cum parentibus]: nos et parentes ipsos, si contra Dominum suaserint, abhorremus. illis extra ciuitatem suam uiuere grauis poena est: Christiano totus hic mundus una domus est. unde licet in abditum et abstrusum locum fuerit relegatus, admixtus Dei sui rebus exsilium non potest computare. adde quod Deo integre seruiens etiam propria in ciuitate peregrinus est. dum enim se a carnalibus desideriis continentia sancti spiritus abstinet conuersationem prioris hominis exponens. inter ciues suos aut ut prope dixerim inter parentes ipsos uitae terrestris alienus est. accedit quod etsi haec alias poena posset uideri, in huiusmodi tamen causis atque sententiis, quas ad probandae

uirtutis experimenta perpetimur, non est poena, quia gloria est. sed esto sane, nobis poena non sit exilium: illis ultimum crimen et pessimum nefas etiam ipsorum conscientia testis adscribat, qui possunt innocentibus irrogare quod putant poenam. nolo nunc describere loci gratiam et deliciarum omnium paraturam interim transeo. fingamus locum illum situ sordidum, squalidum uisu, non salubres aquas habentem, non amoenitates uiroris, non uiciniam litoris, sed uastas rupes siluarum inter inhospitas fauces desertae admodum solitudinis, auia mundi parte summotum. posset licet talis locus habere nomen exilii, quo Cyprianus sacerdos Dei uenerat, non si hominum ministeria deficerent, uel alites ut Heliae uel ut Danielo angeli ministrarent? absit absit, ut credat aliquis cuilibet minimo dummodo in confessione nominis constituto aliquid defuturum. tantum abest ut Dei pontifex ille qui misericordiae semper rebus institerat honorum omnium opibus indigeret.

Iam nunc, quod secundo posueram loco, cum gratiarum actione repetamus, prouisum esse diuinitus etiam pro animo tanti uiri apricum et conpetentem locum, hospitium pro uoluntate secretum et quidquid apponi eis ante promissum est qui regnum et iustitiam Dei quaerunt. atque ut omittam frequentiam uisitantium fratrum et ipsorum inde ciuium caritatem, quae repraesentabat omnia, quibus uidebatur esse fraudatus, admirabilem uisitationem Dei non praeteribo, qua antistitem suum sic in exilio esse noluit de secutura passione securum, ut imminentis martyrii pleniore fiducia non exulem tantummodo Curubis sed et martyrem possideret. 'eo enim die quo in exilii loco mansimus' (nam et me inter domesticos comites dignatio caritatis eius delegerat exulem uoluntarium, quod utinam et in passione licuisset) 'apparuit mihi' inquit 'nondum somni quiete sopito iuuenis ultra modum hominis inormis: qui cum me quasi ad praetorium duceret, uidebar mihi tribunali sedentis proconsulis admoueri. is ut in me respexit, adnotare statim coepit in tabula sententiam quam non sciebam, nihil enim de me solita interrogatione quaesierat. sed enim iuuenis qui a tergo eius stabat admodum curiosus legit quidquid fuerat adnotatum. et quia inde uerbis proferre non poterat, nutu declarante monstrauit quid in litteris tabulae illius ageretur. manu enim expansa et complanata ad spatae modum ictum solitae animaduersionis imitatus, quod uolebat intellegi, ad instar liquidi sermonis expressit. intellexi sententiam passionis futuram. rogare coepi et petere continuo, ut dilatio mihi uel unius diei prorogaretur, donec res meas legitima ordinatione disponerem. et cum preces frequenter iterassem, rursus in tabula coeperat nescio quid adnotare. sensi tamen de uultus serenitate iudicis mentem quasi iusta petitione commotam. sed et ille iuuenis, qui iam dudum de passionis indicio gestu potius quam sermone prodiderat, clandestino identidem nutu concessam dilationem, quae in crastinum petebatur, contortis post inuicem digitis significare properauit. ego quamuis non esset lecta sententia, et sic de gaudio dilationis acceptae laeto admodum corda resipisco: motu tamen interpretationis incertae sic tremebam, ut reliquiae formidinis cor exultans adhuc toto pauore pulsarent'.

Quid hac reuelatione manifestius, quid hac dignatione felicius? ante illi praedicta sunt omnia quaecumque postmodum subsecuta sunt. nihil de Dei uerbis imminutum, nihil de tam sancta promissione mutilatum. singula denique secundum quod ostensa sunt recognoscite. dilationem petit crastini, cum de passionis sententia cogitaretur, postulans ut res suas die

illo quo inpetrauerat ordinaret. hic dies unus significabat annum, quo ille post uisionem acturus in saeculo fuerat. nam, ut manifestius dicam, eo die post exactum annum coronatus est, quo hoc illi ante annum fuerat ostensum. diem autem Domini, etsi non annum in diuinis litteris legimus, promissioni tamen futurorum debitum illud tempus accipimus. unde nihil interest, si nunc sub diei significatione solus annus ostensus est, quia illud plenius debet esse quod maius est. quod uero nutu potius et non sermone prolatum est, repraesentationi temporis seruabatur sermonis expressio: solet enim tunc uerbis quodcumque proferri, quotiens quidquid profertur impletur. nam et uere nemo cognouit quare hoc ostensum fuisset, nisi post eodem die quo id uiderat coronatus est. medio nihilo minus tempore imminens passio pro certo omnibus sciebatur: passionis tamen dies certus ab eisdem omnibus quasi scilicet ignorantibus tacebatur. sane et in scripturis tale aliquid inuenio. nam Zacharias sacerdos promisso sibi per angelum filio quia non crediderat obmutuit, ita ut de filii nomine scripturus potius quam relaturus nutu tabulas postularet. merito et hic, ubi Dei nuntius passionem antistitis imminentem nutu potius expressit, et fidem admonuit et sacerdotem muniuit. dilationis autem petendae ratio de ordinatione rerum et de uoluntatis dispositione ueniebat. quae uero res illi aut quae uoluntas ordinanda nisi ecclesiastici status? summa accepta dilatio est, ut quidquid circa pauperum fouendorum suprema indicia disponendum fuerat ordinaretur. et puto propter nihil aliud, immo uero propter hoc tantum etiam indulgentia ab ipsis qui eiecerant et qui occisuri erant, missa est, quam ut praesens et praesentes pauperes nouissimae dispensationis extremis et ut plenius dixerim totis sumptibus ministraret. ordinatis ergo tam pie rebus et sic uoluntate disposita proximabat dies crastinus.

Iam de Xisto bono et pacifico sacerdote ac propterea beatissimo martyre ab urbe nuntius uenerat. sperabatur iam iamque carnifex ueniens, qui deuota sanctissimae uictimae colla percuteret: et sic erant omnes dies illi quotidiana expectatione moriendi, ut corona singulis posset adscribi. conueniebant interim plures egregii et clarissimi ordinis et sanguinis, sed et saeculi nobilitate generosi, qui propter amicitiam eius antiquam secessum subinde suaderent: et ne parum esset nuda suadela, etiam loca in quae secederet offerebant. ille iam mundum suspensa ad caelum mente neglexerat nec suadelis blandientibus adnuebat. fecisset fortasse tunc etiam quod a plurimis et fidelibus petebatur, si et diuino imperio iuberetur. sed nec illa sublimis tanti uiri gloria sine praeconio transeunda est, quia iam saeculo tumescente et de fiducia principum infestationem nominis anhelante ille seruos Dei, prout dabatur occasio, exhortationibus dominicis instruebat et ad calcandas passiones huius temporis contemplatione superuenturae claritatis animabat. uidelicet tanta illi fuit cupido sermonis, ut optaret sic sibi passionis nota contingere, ut dum de Deo loquitur in ipso sermonis opere necaretur.

Et hi erant quotidiani actus destinati ad placentem Deo hostiam sacerdotis, cum ecce proconsulis iussu ad hortos eius (ad hortos, inquam, quos inter initia fidei suae uenditos et de Dei indulgentia restitutos pro certo iterum in usus pauperum uendidisset, nisi inuidiam de persecutione uitaret) cum militibus suis princeps repente subitauit, immo ut uerius dixerim subitasse se credidit. unde enim posset tamquam improuiso impetu mens semper parata

subitari? processit ergo iam certus expungi quod diu fuerat retardatum, processit animo sublimi et erecto, hilaritatem praeferens uultu et corda uirtutem. sed dilatus in crastinum ad domum principis a praetorio reuertebatur, cum subito per Carthaginem totam sparsus rumor increbuit productum esse iam Thascium, quem praeter celebrem gloriosa opinione notitiam etiam de commemoratione praeclarissimi operis nemo non nouerat. concurrebant undique uersum omnes ad spectaculum, nobis pro deuotione fidei gloriosum, gentilibus et dolendum. receptum eum tamen et in domo principis constitutum una nocte continuit custodia delicata, ita ut conuiuae eius et cari in contubernio ex more fuerimus. plebs interim tota sollicita ne per noctem aliquid sine conscientia sui fieret ante fores principis excubabat. concessit ei tunc diuina bonitas uere digno, ut Dei populus etiam in sacerdotis passione uigilaret. forsitan tamen quaerat aliquis, quae causa fuerit a praetorio reuertendi ad principem? et uolunt hoc scilicet quidam de suo tunc proconsulem noluisse. absit ut in rebus diuinitus gestis segnitiem siue fastidium proconsulis conquerar. absit ut malum hoc intra conscientiam religiosae mentis admittam, ut de tam beatissimo martyre ructus hominis indicaret. sed crastinus dies ille quem ante annum dignatio diuina praedixerat uere crastinus esse debebat.

Inluxit denique dies alius, ille signatus, ille promissus, ille diuinus, quem si tyrannus ipse differre uoluisset, numquam prorsus ualeret: dies de conscientia futuri martyris laetus et discussis per totum mundi ambitum nubibus claro sole radiatus. egressus est domum principis, sed Christi et Dei princeps et agminibus multitudinis mixtae ex omni parte uallatus [est]. sic autem comitatui eius infinitus exercitus adhaerebat, quasi ad expugnandam mortem manu facta ueniretur. eundi autem interfuit transitus stadii. bene uero et quasi de industria factum, ut et locum congruentis certaminis praeteriret, qui ad coronam iustitiae consummato agone currebat. sed ubi ad praetorium uentum est, nondum procedente proconsule secretior locus datus est. illic cum post iter longum nimio sudore madidatus sederet (sedile autem erat fortuito linteo tectum, ut et sub ictu passionis episcopatus honore frueretur), quidam ex tesserariis quondam Christianus res suas obtulit, quasi uellet ille uestimentis suis humidis sicciora mutare: uidelicet nihil aliud in rebus oblatis ambiebat, quam ut proficiscentis ad Deum martyris sudores iam sanguineos possideret. cui ille respondit et dixit: ‘medellas adhibemus querelis, quae hodie forsitan non erunt’. mirum, si contempsit laborem corpore, qui mortem mente contempserat? quid plura? subito proconsuli nuntiatus est. producitur admouetur interrogatur de suo nomine: se esse respondit. et hactenus uerba.

Legit itaque de tabula iam sententiam iudex quam nuper in uisione non legerat, sententiam spiritalem non temere dicendam, sententiam episcopo tali et tali teste condignam, sententiam gloriosam, in qua dictus est sectae signifer et inimicus deorum, et qui suis futurus esset ipse documento et quod sanguine eius inciperet disciplina sanciri. nihil hac sententia plenius, nihil uerius. omnia quippe quae dicta sunt, licet a gentili dicta, diuina sunt. nec mirum utique cum soleant de passione pontifices prophetare. signifer fuerat, qui de ferendo signo Christi docebat: inimicus deorum, qui idola destruenda mandabat: documento autem suis fuit, qui multis pari genere secuturis prior in prouincia martyrii primitias dedicauit.

sanciri etiam coepit eius sanguine disciplina sed martyrum, qui doctorem suum imitatione gloriae consimilis aemulati ipsi quoque disciplinam exempli sui proprio cruore sanxerunt.

Et cum exiret praetorii fores, ibat comes militum turba: et ne quid in passione deesset, centuriones et tribuni latus texerant. ipse autem locus conuallis est, ubi pati contigit, ut arboribus ex omni parte densatis sublime spectaculum praebeat. at per enormitatem spatii longioris uisu denegato uel per confusam nimis turbam personae fauentes in ramos arborum repserant, ne uel hoc illi negaretur, ut ad Zacchaei similitudinem de arboribus uideretur. sed iam ligatis per manus suas oculis moram carnificis urgere temptabat, cuius munus est ferrum, et labente dextera gladium uix trementibus digitis circuibat, donec ad perpetrandam pretiosi uiri mortem clarificationis hora matura\' centurionis manum concesso desuper uigore firmatam permissis tandem uiribus expediret. o beatum ecclesiae populum qui episcopo suo talibus et oculis pariter et sensibus et quod est amplius publicata uoce compassus est et, sicut ipso tractante semper audierat, Deo iudice coronatus est. quamuis enim non potuerit euenire quod optabant nota communia, ut consortio paris gloriae simul plebs tota pateretur: quicumque sub Christi spectantis oculis et sub auribus sacerdotis ex animo pati uoluit, per idoneum uoti sui testem legationis quodammodo litteras ad Deum misit.

Sic consummata passione perfectum est, ut Cyprianus qui bonorum omnium fuerat exemplum etiam sacerdotales coronas in Africa primus imbueret, quia et talis esse post apostolos prior coeperat. ex quo enim Carthagini episcopatus ordo numeratur, numquam aliquis quamuis ex bonis et sacerdotibus ad passionem uenisse memoratur. licet semper Deo mancipata deuotio dicatis hominibus pro martyrio deputetur, Cyprianus tamen etiam ad perfectam coronam Domino consummante profecit: ut in ciuitate ipsa, in qua taliter uixerat et in qua prior fecerat multa praeclara prior et sacerdotii caelestis insignia glorioso cruore decoraret. quid hoc loco faciam? inter gaudium passionis et remanendi dolorem in partes diuisus animus et angustum nimis pectus affectus duplices onerant. dolebo quod non comes fuerim? sed illius uictoria triumphanda est. de uictoria triumphabo? sed doleo quod comes non sim. uerum uobis tamen et simpliciter confitendum est, quod et uos scitis, in hac me fuisse sententia. multum ac nimis multum de gloria eius exulto, plus tamen doleo quod remansi.

Source. Latin text from the Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum (CSEL) collection of the Open Greek and Latin project (digital edition of ***S. Thasci Caecili Cypriani Opera omnia*** edited by Wilhelm von Hartel (Vienna, Gerold: 1868) Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum 3.1), encoded in EpiDoc TEI XML. Digitised and corrected by the Open Greek and Latin team (University of Leipzig and partners); the text is taken from the printed edition by OCR with correction, so some errors may remain. SermonIndex has only divided it into short sections for reading; the critical notes, margin notes and apparatus of the printed edition are not shown here but are kept in the XML download.

Licence. Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International (CC BY-SA 4.0). You may share and adapt this text if you credit the Open Greek and Latin project and release your version under the same licence.